

JAKUB KOTLIŃSKI
(Jarosław)

Wprowadzenie austriackiej procedury cywilnej z 1895 r. na tle polskiej prasy galicyjskiej

Einführung des österreichischen Zivilprozessrechts von 1895 widerspiegelt von der Presse Galiziens

1. Wprowadzenie; 2. Ogólne wiadomości o reformie; 3. Stemple i należności sądowe; 4. Termin wejścia w życie nowej ustawy; 5. Charakter i zakres zmian; 6. Strój urzędowy dla sędziów; 7. Zasada ustności; 8. Pierwsze rozprawy; 9. Uroczystości; 10. Budyńki sądowe; 11. Głosy krytyczne; 12. Podsumowanie.

1. Einführung; 2. Allgemeine Informationen zur Reform; 3. Stempel und gerichtliche Gebühren; 4. Inkraftsetzungsdatum des neuen Gesetzes; 5. Art und Umfang der Veränderungen; 6. Amtstracht der Richter; 7. Mündlichkeitsprinzip; 8. Die ersten Gerichtsverfahren; 9. Feierlichkeiten; 10. Gerichtsgebäuden; 11. Kritik; 12. Zusammenfassung.

1

W latach 90. XIX w. nastąpiła całkowita przebudowa austriackiej procedury cywilnej. Głównym inicjatorem i autorem zmian był profesor Uniwersytetu Wiedeńskiego Franz Klein. Założeniem, które przyświecało twórcom, było przyspieszenie oraz odformalizowanie procesu cywilnego¹. W 1897 r. nowym prezydentem Wyższego Sądu Krajowego w Wiedniu mianowany został dr Krall – jeden z kodyfikatorów nowej procedury cywilnej. „Gazeta Narodowa” cytowała jego wypowiedź: [...] *celem reformy jest proces szybki, który do rzeczywistego przeprowadzenia*

---

¹ Na temat austriackiej procedury cywilnej z 1895 r. zob. F. X. Fierich, *Wpływ nauki o stosunku procesowym na podstawy nowej procedury cywilnej austriackiej*, Reforma Sądowa 1 I 1897; idem, *Przewodnie zasady procesu cywilnego*, Kraków 1911; A. Bálasits, *Zasada ustnego postępowania w nowym prawie dla procesu cywilnego*, Reforma Sądowa 1 I 1897; idem, *Wykład procedury cywilnej*, Lwów 1911; idem, *O tak zwanem materyalnym kierownictwie sędziowskim w procesie cywilnym*, Kraków 1900; idem, *Ustawa z dnia 1 sierpnia 1895 r. o wykonywaniu sądownictwa i o właściwości sądów zwyczajnych w sprawach cywilnych (Norma jurysdykcyjna) razem z ustawą zapowiadającą ustawę o wykonywaniu sądownictwa i o właściwości sądów zwyczajnych w sprawach cywilnych*, Lwów 1905; J. Borodlo, J. Windakiewicz, *Ustawa z 22. V. 1896 o postępowaniu egzekucyjnym i zabezpieczającym*, Kraków 1926.

*prawa prowadzi. Drobiazgowość i biurokratyzm przy stosowaniu prawa muszą być zaniechane*². Obok istniejącej już zasady pisemności wprowadzono zasadę ustności, jawności, dyspozycyjności oraz kontryktoryjności. Wprowadzenie nowej procedury cywilnej było wielkim wydarzeniem, ale przysparzało szeregu trudności. Nowa procedura cywilna została uchwalona w 1895 r., a weszła w życie z dniem 1 I 1898 r.

Wejście w życie nowej procedury cywilnej zostało zauważone przez prasę galicyjską, która poświęciła reformie sporo uwagi i żywo reagowała na każde wydarzenie dotyczące wprowadzania nowej procedury. Należy jednak zauważyć, że przekaz informacji był różny, w zależności od rodzaju i charakteru gazety. Ówczesne pisma prawnicze i korporacyjne skupiały się na analizie prawnej głównych założeń nowej regulacji. Z kolei prasa codzienna, poza pewnymi wyjątkami, w przeważającej większości ograniczała się do relacjonowania wydarzeń, które towarzyszyły wejściu w życie nowej procedury cywilnej.

Do czasopism prawniczych omawianego okresu należały przede wszystkim trzy lwowskie pisma: „Prawnik”, „Przegląd Prawa i Administracji” oraz „Reforma Sądowa”. Każde z nich poświęciło wiele miejsca omówieniu instytucji oraz zasad nowej procedury cywilnej. Na szczególne zainteresowanie zasługuje przede wszystkim lektura wybranych numerów „Reformy Sądowej”, które towarzyszyły wejściu w życie nowego prawa. Celem programowym tego pisma było włączenie się w proces reformy procedury cywilnej, a właściwie całego ówczesnego sądownictwa austriackiego³. O powołaniu do życia „Reformy Sądowej”, kojarzonej właśnie z nową procedurą cywilną, informację zamieścił „Kuryer Przemyski”, który podał założenia programowe nowego pisma, skład jego komitetu redakcyjnego i dane wydawców⁴.

2

Wśród szeregu artykułów i wzmianek prasowych zamieszczonych na łamach galicyjskich dzienników i prasy codziennej poświęconych nowej procedurze cywilnej oraz jej wprowadzeniu w życie, na pierwszym miejscu znajdowały się te, które wyjaśniały czytelnikom sens przeprowadzanej reformy. Na łamach „Kurjera Lwowskiego” pisano o wymogach otrzymania świadectwa ubóstwa do pro-

² *Kronika*, Gazeta Narodowa, 16 IX 1897, nr 257.

³ Szerzej: A. Redzik, *Reforma Sądowa, Od miesięcznika poświęconego nowym ustawom procesowym do organu Krajowego Związku Sędziów*, Paestra, 11 XII 2008, nr 53, s. 211 i n.

⁴ *Kronika*, Kuryer Przemyski, 28 I 1897, nr 7.

cesów cywilnych⁵, a także starano się wyjaśnić sens reformy procedury cywilnej, wskazując na pozytywne zmiany, jakie ona przyniesie nie tyle dla świata prawniczego, ale dla każdej osoby dochodzącej swoich praw na gruncie procesu cywilnego⁶. Inny dziennik lwowski – „Słowo Polskie” informował o doręczaniu pism adresatom nieznanym lub odmawiającym potwierdzenia przyjęcia⁷. W „Kuryerze Przemyskim” omówiono założenia nowej instrukcji dla sądów, wprowadzonej w związku z wejściem w życie ustawy procesowej⁸. Natomiast „Kuryer Rzeszowski” zamieścił w kolejnych kilku numerach artykułów, w którym starano się w sposób jak najbardziej przystępny przybliżyć czytelnikom ogólne wiadomości o nowym procesie cywilnym. Założeniem tego tekstu było uświadomienie zwykłemu czytelnikowi, jak duże zmiany pociągnie za sobą kodyfikacja, a także wskazanie na, konieczność zaznajomienia się, choć w minimalnym stopniu, z nowym prawem⁹. Autor *Kroniki* w „Głosie Rzeszowskim” zajął się kwestią dostosowania podziału czynności sądów do wymogów nowej procedury sądowej – m. in. zastanawiał się, czy sądy zgodnie z możliwymi wariantami będą pracować bez przerw w ciągu dnia, czy też z przerwą w godzinach przedpołudniowych i popołudniowych¹⁰.

3

Gazety codzienne sporo uwagi poświęcały także stemplom oraz należnościami sądowym. „Kurjer Lwowski” informował, iż mimo zmiany formy postępowania – z ustnej na pisemną, nie spowoduje to znaczącego wzrostu opłat sądowych, do uiszczania których obowiązane były strony procesowe¹¹. W „Kuryerze Rzeszowskim” zwracano uwagę na potrzebę reformy należności sądowych w związku z wprowadzeniem w życie nowych przepisów; wskazywano, że nadal obowiązuje taryfa

---

⁵ *Kronika*, Kurjer Lwowski, 2 I 1898, nr 2.

⁶ *Nowe ustawy procesowe*, Kurjer Lwowski, 14 I 1898, nr 14.

⁷ *Kronika*, Słowo Polskie, 28 XII 1897, nr 305.

⁸ *Nowa instrukcja dla sądów*, Kuryer Przemyski, 23 V 1897, nr 40.

⁹ B. K. *Ogólne wiadomości o nowym postępowaniu sądowym i egzekucyjnym*, Kuryer Rzeszowski, 14 XI 1897, nr 45; 21 XI 1897, nr 47; 5 XII 1897, nr 49; 13 XII 1897, nr 50; 19 XII 1897, nr 51; 26 XII 1897, nr 52.

¹⁰ *Kronika*, Głos Rzeszowski, 3 X 1897, nr 1.

¹¹ *Kronika*, Kurjer Lwowski, 31 VIII 1896, nr 242.

stemplowa jeszcze z 1830 r.¹², której zapisy nie pasują do nowego prawa. „Słowo Wolne” w dniu wejścia w życie rozporządzenia wprowadzającego nowe znaczki stemplowe umieściło informację na temat „budowy” nowego stempla, a także sposobu obchodzenia się z nim. Pismo radziło czytelnikom: [...] *przy użyciu należy lśniąca stronę znaczka stemplowego zwilżyć, nie powinno się jednak czynić tego zbyt mocno, ani też większej ilości stempli od razu zwilżać, a już wcale nie można do tego używać grubej gąbki, gdyż w ten sposób uszkodzi się je i nie będzie można ich użyć*¹³. Tarnowskie pismo „Pogoń” w obszernym artykule podawało dokładny wyciąg z ustawy o stemplowych należnościach sądowych¹⁴, poczuwając się w obowiązku zawiadomienia swoich czytelników o tym, jakie zmiany zaszły wraz z pojawieniem się nowych ustaw procesowych, a także informowało, jak wyglądają stemple, a także zwracało uwagę na złą jakość wykonania znaczków¹⁵. Temat należności sądowych pojawiał się również w innych gazetach¹⁶.

4

W prasie codziennej zamieszczano też wiadomości odnoszące się do terminu wejścia w życie nowych ustaw procesowych. „Słowo Polskie” wskazywało na podnoszące się coraz częściej głosy o wydłużeniu trwającego już *vacatio legis*¹⁷. „Gazeta Lwowska” informowała z kolei, że najprawdopodobniej nowa procedura cywilna zacznie obowiązywać dopiero od 1 VII 1898 r.¹⁸, co szybko zdementował „Kurjer Lwowski”, który powołując się na *najautentyczniejsze informacje*, podał, że nowa procedura wejdzie zgodnie z założeniami¹⁹. Podobne informacje zamieściły redakcje „Słowa Polskiego”²⁰ oraz „Kuriera Stanisławowskiego”²¹. Z kolei „Słowo Wolne” dodatkowo wyliczyło szereg prac, jakie zostały już wykonane, aby nowa procedura

¹² *Kronika*, Kurjer Rzeszowski, 2 V 1897, nr 18.

¹³ *Kronika*, Słowo Wolne, 1 I 1898, nr 1.

¹⁴ *Nowa ustawa o stemplowych należnościach sądowych*, Pogoń, 1 I 1898, nr 1.

¹⁵ *Kronika miejscowa i zamiejscowa*, Pogoń, 1 I 1898, nr 1.

¹⁶ Np. *Kronika*, Słowo Polskie, 3 I 1898, nr 2.

¹⁷ *Kronika*, Słowo Polskie, 15 VII 1897, nr 163.

¹⁸ *Kronika*, Gazeta Lwowska, 28 XII 1897, nr 360.

¹⁹ *Nowa procedura cywilna*, Kurjer Lwowski, 30 XII 1897, nr 362.

²⁰ *Nowa procedura cywilna*, Słowo Polskie, 31 XII 1897, nr 306.

²¹ *Kronika*, Kurjer Stanisławowski, 25 IV 1897, nr 605.

cywilna mogła wejść w życie, zaznaczając, że brak jest jakichkolwiek przesłanek do przesunięcia tego terminu²².

5

Wobec faktu, że nowe prawo procesowe w sposób gruntowny zmieniało istniejący do tej pory w Austrii proces cywilny, w prasie codziennej można było znaleźć także informacje dotyczące charakteru i zakresu tych zmian. „Gazeta Narodowa” informowała, że Minister Sprawiedliwości wydał reskrypt, przesłany następnie do wszystkich podległych mu sądów powszechnych, nakazujący urzędnikom sądowym dokładniejsze studiowanie książek poświęconych nowemu prawu oraz zbiorów ustaw²³. Z kolei „Kuryer Przemyski” zamieścił informację o cyklu odbywających się wykładów, dotyczących procedury cywilnej, a także podawał daty odbywania się pierwszych procesów według nowej regulacji²⁴. „Słowo Polskie”²⁵ i „Czas”²⁶ podawały terminy kursów dla urzędników sądowych, miejsce i czas ich trwania, nadto „Słowo Polskie” zwracało uwagę na wpływ procedury na obowiązujące prawo karne. W związku z tym został wygłoszony wykład w Towarzystwie Prawniczym we Lwowie przez prof. UJ dra Józefa Rosenblatta²⁷. Na łamach „Pogoń” już po 1 I 1898 r. nawoływał zgodnie z zarządzeniami ministerialnymi, aby urzędnicy sądowi poszerzali swoją wiedzę – szczególnie teraz, gdy jest ku temu sposobność w związku ze zmianą przepisów procesowych, wzbogacając tę, którą zdobyli przy składaniu w przeszłości egzaminów²⁸. „Słowo Polskie” w kolejnych numerach śledziło kwestię dotyczącą wydania tłumaczenia instrukcji do nowej procedury, która miała być pomocna przy jej stosowaniu, a także zwracało uwagę na dostępność przepisów przez wydanie instrukcji drukiem i niewielką cenę pu-

---

²² W piśmie podkreślono, że wydano niezbędne zarządzenia wymagane ustawami procesowymi, odbyto kursy dla urzędników sędziowskich i kancelaryjnych, i służ sądowych; budynki sądowe poddano rewizji, obsadzono niemal wszystkie wakaty sądowe oraz dodatkowo trwały kontrole wykonywane przez instruktorów kancelaryjnych mające na celu zbadanie, czy cały personel przygotowany jest do wprowadzenia w życie nowej procedury; zob. *Nowa procedura cywilna*, Słowo Wolne, 1 I 1898, nr 1.

²³ *Kronika*, Gazeta Narodowa, 13 VII 1897, nr 194.

²⁴ *Kronika*, Kuryer Przemyski, 21 I 1897, nr 5.

²⁵ *Kronika*, Słowo Polskie, 12 III 1897, nr 58.

²⁶ *Kronika*, Czas, 30 IX 1897, nr 230.

²⁷ *Kronika*, Słowo Polskie, 20 I 1898, nr 16.

²⁸ *Kronika miejscowa i zamiejscowa*, Pogoń, 16 VII 1898, nr 29.

blikacji²⁹. „Kurjer Stanisławowski” zawierał informacje o wydawanym komentarzu do ustaw procesowych³⁰.

6

Wejście w życie nowych przepisów pociągało za sobą wprowadzenie stroju urzędowego dla sędziów. Zarówno „Kuryer Przemyski”³¹, „Głos Rzeszowski”³², jak i „Kuryer Rzeszowski”³³ dość lakonicznie opisały dostosowany do nowych przepisów strój sędziowski. Więcej miejsca temu strojowi poświęciła „Gazeta Lwowska”, zwracając uwagę na jego wygląd, a także wskazując, przy orzekaniu jakich spraw strój ten jest obowiązkowy³⁴. „Słowo Wolne” przekonywało, że wprowadzenie stroju urzędowego – togi i biretu – nadało sądowi powagi, oraz sugerowało używanie go również przez obrońców w sprawach karnych, którzy winni zarzucić dotychczasowy zwyczaj występowania przed sądem w zwykłym ubraniu³⁵. „Czas”, opisując relację z rozprawy karnej, zwrócił uwagę na obowiązujący teraz strój sędziowski³⁶.

7

Problemem przy wprowadzaniu nowych przepisów proceduralnych była kwestia wyboru procesów, w których po 1 I 1898 r. miała obowiązywać zasada ustności. „Kurjer Lwowski” zaznaczył, iż proces cywilny będzie się toczył wedle nowych

---

²⁹ *Kronika*, Słowo Polskie, 10 VII 1897, nr 189.

³⁰ *Kronika*, Kurjer Stanisławowski, 8 V 1898, nr 660.

³¹ *Kronika*, Kuryer Przemyski, 24 VI 1897, nr 49.

³² *Kronika*, Głos Rzeszowski, 25 XII 1897, nr 13.

³³ *Kronika*, Kuryer Rzeszowski, 27 VI 1897, nr 26.

³⁴ Strój urzędowy miał się składać z czarnej togi, zwanej talarem, oraz biretu. Togę wykonano z lekkiej wełny i sięgała prawie po kostki; miała z przodu gęste fałdy, szerokie rękawy i była zapinana na pięć guzików. Kołnierz składał się z dwóch trójkątnych wyłogów z fioletowego aksamitu. Do stroju urzędowego należał także krawat wykonany w błyszczącego jedwabnego materiału. Biret noszony miał być tylko podczas ogłaszania wyroku lub odbierania przysięgi; wykonany miał być z czarnego bawelnianego materiału; zob. szerzej *Kronika*, Gazeta Lwowska, 24 VIII 1897, nr 252.

³⁵ *Kronika*, Słowo Wolne, 16 I 1898, nr 2.

³⁶ *Kronika*, Czas, 12 I 1898, nr 8.

przepisów w sprawach, w których pozwany przed końcem bieżącego roku nie odpowiedział na pozew³⁷; podobnie komentował sprawę „Kurjer Stanisławowski”³⁸. Zasada ustności, która w nowych ustawach procesowych była bardzo akcentowana, skłaniała także do pisania zabawnych rymowanek, czego przykładem jest wierszyk autorstwa radcy Sądu w Krakowie, umieszczony na łamach „Słowa Polskiego”³⁹.

8

Osobną kwestią akcentowaną w prasie codziennej były pierwsze rozprawy, które miały się odbyć według nowych przepisów. Informacje takie podał „Kurjer Lwowski” – iż w sądzie krajowym cywilnym we Lwowie odbędzie się pierwsza rozprawa wyznaczona na 28 I 1898 r., a dotycząca spraw wekslowych⁴⁰, zaś pierwsza sprawa w okręgu apelacji lwowskiej odbyła się 26 I 1898 r. i dotyczyła sporu awizacyjnego⁴¹. Szerzej na ten temat pisano w „Słowie Polskim”, podając nr sali, a także wymieniając skład sądu, przed którym miała odbyć się rozprawa⁴², oraz zamieszczając niezwykle szczegółową relację, ze wskazaniem przy okazji pozytywnych zmiany, jakie zaszły pod rządami nowej procedury⁴³. „Czas” informował o wyznaczeniu pierwszych rozpraw na dzień 17 I 1898 r. w krakowskim sądzie krajowym cywilnym⁴⁴, natomiast „Głos Rzeszowski” – o odbytych rozprawach według nowej procedury i podawał wyniki rozpraw⁴⁵.

---

³⁷ *Kronika*, Kurjer Lwowski, 24 X 1897, nr 294.

³⁸ *Kronika*, Kurjer Stanisławowski, 24 X 1897, nr 633.

³⁹ *Kronika*, Słowo Polskie, 14 IV 1897, nr 85.

⁴⁰ *Kronika*, Kurjer Lwowski, 26 I 1898, nr 26.

⁴¹ *Kronika*, Kurjer Lwowski, 28 I 1898, nr 28.

⁴² *Kronika*, Słowo Polskie, 27 I 1898, nr 22.

⁴³ *Pierwsza rozprawa cywilna*, Słowo Polskie, 29 I 1898, nr 25.

⁴⁴ *Kronika*, Czas, 13 I 1898, nr 9.

⁴⁵ *Kronika*, Głos Rzeszowski, 13 II 1898, nr 7.

9

Prasa galicyjska wiele uwagi poświęcała imprezom towarzyszącym wejściu w życie nowej procedury. W „Kurjerze Lwowskim” pisano, że we Lwowie z *powodu wejścia w życie nowych ustaw procesowych odbył się [...] po nabożeństwie w kościele katedralnym i cerkwi św. Jura, w wielkiej sali krajowego sądu karnego uroczysty obchód. Sala pięknie przystrojona, była przepelniona przeważnie urzędnikami sądowymi i adwokatami. Było tam wiele kupców, a także reprezentanci audytoriatu*⁴⁶. Mowę z tej okazji wygłosił m. in. Aleksander Mniszek Tchórznicki – prezydent Wyższego Sądu Krajowego we Lwowie. Podobne uroczystości odbywały się także w sądach obwodowych oraz powiatowych – zarówno apelacji lwowskiej, jak i krakowskiej, na mocy decyzji ministra sprawiedliwości. „Kurjer Lwowski” poświęcił uwagę uroczystościom, które odbyły się w brzeżańskim sądzie obwodowym, ze względu na szczególny sposób ich obchodu⁴⁷. Pismo „Pogoń” wejście w życie ustaw procesowych nazwało rozpoczęciem nowej ery w sądownictwie⁴⁸ oraz zdało dokładną relację z wszystkich uroczystości towarzyszących tej doniosłej chwili⁴⁹. „Czas” zamieścił sprawozdanie z uroczystości, które odbyły się w Krakowie⁵⁰.

10

Wprowadzenie nowej procedury cywilnej miało także rozwiązać problem stanu technicznego galicyjskich budynków sądowych, które, w wielu przypadkach adaptowane dla potrzeb wymiaru sprawiedliwości, nie nadawały się do wykonywania czynności sądowych, a już na pewno nie licowały z powagą tej instytucji⁵¹.

---

⁴⁶ Zob. *Ustna procedura cywilna*, Kurjer Lwowski, 3 I 1898, nr 3.

⁴⁷ Odbyło się nabożeństwo w miejscowym kościele, zostały wygłoszone przemówienia, a następnie udano się na biesiadę; szerzej: *Kronika*, Kurjer Lwowski, I 1898, nr 8.

⁴⁸ *Kronika miejscowa i zamiejscowa*, Pogoń, I I 1898, nr 1.

⁴⁹ *Kronika miejscowa i zamiejscowa*, Pogoń, 8 I 1898, nr 2.

⁵⁰ *Inauguracja nowego procesu cywilnego*, Czas, 4 I 1898, nr 2.

⁵¹ Stan techniczny sądów galicyjskich z uwagi na ich lokalizację oraz wyposażenie był częstym tematem prasy galicyjskiej. Szereg artykułów opisywało z najmniejszymi szczegółami warunki panujące w budynkach sądowych. Warto przy tej okazji zacytować kilka fragmentów: [...] *przyjdzie jeszcze długie lata mieszkać w tych niemożliwych budach, gdzie mieszkała prababka procedura z r. 1796; budynek sądu obwodowego w Brzeżanach. Najbieglejszy architekt nie zgadnie, z której strony front; sąd bursztyński przeszedł znowu wszystko co sobie galicyjska fantazja wyobrazić może. Sąd to mały niski budynek okolony od gościńca sztachetkami*; szerzej: *Nowa procedura w starych*

„Kuryer Przemyski” informował, że jeszcze przed formalnym wejściem w życie nowej procedury Ministerstwo Sprawiedliwości postanowiło powiększyć budynki sądowe przez wynajęcie nowych lub dobudowę skrzydeł do już istniejących⁵². Wskazywał również na potrzebę nowego urządzenia wewnątrz sądów, w szczególności kancelarii sądowych⁵³. Podobną informację umieścił na swoich łamach „Kuryer Rzeszowski”⁵⁴. Natomiast „Kurjer Lwowski” w artykule: *Nowa procedura w starych budynkach* wskazywał, że postulaty związane z poprawą stanu budynków sądów nie zostały spełnione, a gruntowna przebudowa procesu cywilnego nie pociągnęła tak oczekiwanej poprawy ich stanu⁵⁵. „Głos Podolski” w jednym z tekstów wyjaśniał związek między wprowadzeniem nowych ustaw procesowych a coraz częściej podnoszonymi się głosami dotyczącymi stanu sądów. Wskazywał przy tym na wielkość sal sądowych, która nie jest dostosowana do jawności i ustności nowej procedury⁵⁶. „Gazeta Lwowska” zwróciła uwagę na reskrypt Ministra Sprawiedliwości skierowany do prezydentów Wyższych Sądów Krajowych we Lwowie i Krakowie, aby ci przedłożyli sprawozdania oraz wnioski dotyczące utworzenia dla potrzeb nowej procedury cywilnej nowych sądów obwodowych i powiatowych⁵⁷. „Głos Polski” zamieścił listę sądów, które mają zostać utworzone w apelacji lwowskiej i krakowskiej, według przedłożonego sprawozdania komisji prawniczej⁵⁸.

Wejściu w życie nowej procedury towarzyszyła rozbudowa już istniejących oraz budowa nowych sądów – zarówno obwodowych, jak i powiatowych, a także obsada nowych posad sądowych. Uwagę na ten fakt zwracał m.in. „Kurjer Stanisławowski”, w którym wskazywano na liczne nominacje związane z wejściem nowych przepisów, podając przy tym nazwiska wszystkich nowo mianowanych sędziów⁵⁹.

---

budynkach, Kurjer Lwowski, 13 III 1898, nr 73.

⁵² *Kronika*, Kuryer Przemyski, 21 II 1897, nr 14.

⁵³ *Kronika*, Kuryer Przemyski, 11 IV 1897, nr 28.

⁵⁴ Na temat powiększenia budynków lub dobudowania nowych skrzydeł przy już istniejących sądach zob. *Kronika*, Kuryer Rzeszowski, 21 II 1897, nr 8.

⁵⁵ *Nowa procedura w starych budynkach*, Kurjer Lwowski, 13 III 1898, nr 73.

⁵⁶ *Tarnopolski sąd wobec nowej procedury*, Głos Podolski, 29 VIII 1897, nr 34.

⁵⁷ *Sprawy Sejmowe*, Gazeta Lwowska, 11 II 1897, nr 32.

⁵⁸ Wskazano na potrzebę utworzenia sądów obwodowych w Białej, Nowym Targu, Mielcu, sądów powiatowych w Baranowie, Majdanie, Rudniku, Zakliczynie dla okręgu Wyższego Sądu Krajowego w Krakowie oraz sądów obwodowych w Czortkowie, Żółkwi, Jarosławiu, sądów powiatowych w Jagielnicy, Krasnej, Podkamieniu, Strzeliskach Nowych, Boleszowcach, Jabłonowie dla okręgu Wyższego Sądu Krajowego we Lwowie, zob. *Nowe sądy w Galicji*, Słowo Polskie, 16 II 1897, nr 37.

⁵⁹ *Kronika*, Kurjer Stanisławowski, 19 IX 1897, nr 626; 25 XII 1897, nr 626.

11

Na łamach prasy galicyjskiej pojawiały się również informacje i artykuły sceptyczne wobec nowej procedury cywilnej, a nawet krytykujące jej założenia. Dla przykładu, „Kuryer Lwowski” w obszernym artykule informował rolników o założeniach nowych polubownych sądów giełdowych oraz związanym z ich wprowadzeniem oporem giełdy. Przestrzegał przy tym przed „łupieniem” rolników przez giełdę, która funkcjonowała nadal na gruncie starych przepisów, niedostosowanych do potrzeb nowej procedury⁶⁰. W „Kuryerze Rzeszowskim” z kolei wyjaśniano czytelnikom zmiany związane z mianowaniem nowych sędziów ze stanu kupieckiego⁶¹, i informowano o nowych zasadach dotyczących wynagrodzenia świadków i rzeczoznawców sądowych, wedle rozporządzenia wykonawczego wydanego do nowej procedury cywilnej⁶².

Pojawiały się też głosy krytyczne dotyczące poszczególnych rozwiązań zawartych w nowym prawie⁶³. „Słowo Polskie” zamieściło obszerny artykuł pt. *Duch nowych ustaw procesowych*, w którym autor zastanawiał się nad sensem i celem wprowadzania ustaw, które w jego ocenie zawierały wiele nieprzemyślanych rozwiązań⁶⁴. „Głos Rzeszowski” zajął się sprawą licznych informacji o sposobie pracy sądów, stwierdzając, że w pierwszym kwartale obowiązywania prawa najwięcej problemów nie sprawiało samo stosowanie przepisów procedury, lecz naganne postępowanie sędziów oraz braki kadrowe w oddziałach egzekucyjnych sądów powiatowych⁶⁵.

---

⁶⁰ *Opór giełdy przeciw nowej procedurze cywilnej*, Kurjer Lwowski, 16 II 1896, nr 47.

⁶¹ Dotychczasowi asesory handlowi z dniem 1 I 1898 r. mieli stracić swój urząd, zaś na ich miejsce powołani mieli być nowi sędziowie z tytułem radców cesarskich; zob. *Kronika*, Kuryer Rzeszowski, 4 VII 1897, nr 27.

⁶² *Kronika*, Kuryer Rzeszowski, nr 42, 17 X 1897 r.

⁶³ M.in. „Kuryer Lwowski” zajął się sprawą dotyczącą zmiany terminu do wniesienia zarzutów przeciw weksłowemu nakazowi zapłaty w nowej procedurze, na co natychmiast odpowiedział „Głos Podolski”, który na podstawie zasięgniętych informacji starał się wyjaśnić powstałe wątpliwości, wskazując w sposób zdecydowany na pozytywne zmiany, jakie niosą nowe przepisy; szerzej: *Kronika*, Głos Podolski, 8 X 1897, nr 33.

⁶⁴ X., *Duch nowych ustaw procesowych*, Słowo Polskie, 18 I 1898, nr 15.

⁶⁵ *Z Sądu*, Głos Rzeszowski, 15 V 1898, nr 20.

12

Opracowanie nie wyczerpuje wszystkich informacji, jakie zostały zamieszczone w prasie galicyjskiej w związku z wprowadzeniem w życie austriackiej procedury cywilnej. Zwrócono przede wszystkim uwagę na grupy tematów najczęściej poruszanych na łamach gazet. Lektura polskiej prasy galicyjskiej omawianego okresu wskazuje na częste powielanie tych samych materiałów przez kolejne dzienniki. Nie stanowiło to bezwzględnej reguły, ale w większości przypadków właśnie taka praktyka była stosowana. Prasa zajmowała się tematami chwytliwymi, które mogły zainteresować jak najwięcej odbiorców, natomiast na drugi plan schodziła kwestia przydatności, a często także rzeczowości tych informacji. Tylko niektóre gazety starały się poprzez swoje informacje uświadomić społeczeństwu sens wprowadzanych zmian, a także wskazywać na płynące z nich korzyści.